

УДК 811.161.2'373.7

Н. М. Пасік

Фразеологічна репрезентація стильової доміанти химерності в художньому мовленні Євгена Гуцала

У статті проаналізовано стилетвірний потенціал фразеологічних засобів мови в контексті химерного роману Є. Гуцала "Позичений чоловік". Поетика цього твору тягнє до інтеграції гротеску й пародії, міфологічного та реального, смішного й ліричного. Вербалізаторами такої ексцентричної стильової доміанти є фразеологізми, актуалізація яких базується на закладеній у них від природи й необхідній для мовної гри експресивності та структурно-семантичній парадоксальності, відкритості до контекстуальної динамізації.

Ключові слова: химерність, фразеологізм, актуалізація, модифікація.

В статье проанализирован стилиеобразующий потенциал фразеологических средств языка в контексте химерного романа Е. Гуцало "Одолженный муж". Поэтика этого произведения тяготеет к интеграции гротеска и пародии, мифологического и реального, смешного и лирического. Вербализаторами такой эксцентричной стилиевой доминанты являются фразеологизмы, актуализация которых базируется на заложенной в них от природы и необходимой для языковой игры экспрессивности и структурно-семантической парадоксальности, открытости контекстуальной динамизации.

Ключевые слова: химерность, фразеологизм, актуализация, модификация.

The article deals with the style-forming potential of phraseological means in the context of Yevhen Hutsalo's chimerical novel "A borrowed husband". The poetic narration of this work is connected with the combination of grotesque and parody, mythological and realistic, ridiculous and lyrical. Phraseological units bear an eccentric stylish dominant, expressiveness and structural-semantic paradoxicality, openness to contextual dynamism necessary for linguistic interplay. The writer uses the variety of linguistic phraseological resources and involves them for text-formation in different ways: without structural-semantic changes, with the help of modification, amplification and gradation. The double actualization, detailed phraseological metaphor, allusion, component structure expansion and contamination are the most productive among transformative means for the grotesque style forming.

The expressive effect from such author's modifications is often intensified by amplification and gradation. That provides with figurativeness, illogical linguistic interplay, explication of various associative and inter-textual connections, verbal signs perception, which leads to the comic effect, the forming of chimerically- oriented semantic framework of the text.

Key words: *chimerical, phraseologism, actualization, modification.*

Детермінантні чинники організації текстотвірних лінгвальних засобів, динамічні процеси в мові художньої літератури, пов'язані з ідіостильовою специфікою, привертають увагу багатьох вітчизняних дослідників: С. Бибик, С. Єрмоленко, Т. Коць, Ю. Лазебника, Л. Лисиченко, Л. Мацько, А. Мойсієнка, Ж. Соколовську, Н. Сологуб, Г. Сюту та ін. Інтерес до тексту як засобу трансляції індивідуального досвіду не випадковий, адже аналіз текстового полотна дає змогу простежити кореляцію між мовою і мовною свідомістю, зрозуміти когнітивні механізми формування й репрезентації змісту, виявити потенціал мовних знаків та умови їх актуалізації. Не можна залишати поза увагою і того, що індивідуальне мовомислення зазвичай уписане в естетику доби, підпорядковане системі національно й хронологічно маркованих рис світобачення, філософського дискурсу, принципів образотворення й інтерпретації життєвих фактів. Тож передусім індивідуальні творчі пошуки корелюють зі стильовою нормою, репрезентованою системою прийомів, типових для певного літературного стилю, напряму, течії, школи [9, с. 35]. На думку Л. Ставицької, "кожний літературний напрям прагматично пристосовує загальнохудожню норму для втілення насущних ідей та емоцій. Із словника поезії обираються ті лексеми, які здатні передати емоційно-смыслову домінанту стильової норми, а отже, диференціюючим фактором останньої є вибір, частотність певної образної номінації і невживання іншої" [Там само, с. 38]. Саме стильова домінанта слугує психічною основою вербалізації картини світу в тексті й забезпечує гомогенність лексико-фразеологічного плану, однорідність семантичного простору, спрямованого на формування конкретного стилістичного колориту.

Простежити кореляцію між стильовою домінантою та прагматично зорієнтованою селекцією мовних, зокрема фразеологічних, засобів пропонуємо на прикладі химерної прози, для поезики якої показові синтез ліризму й епічності, фантазії, міфологізації та реальності, гротескності й пародіювання, сміху й драматизму. Літературознавці В. Брюховецький, В. Дончик, М. Ільницький, Л. Новиченко,

О. Ковальчук, В. Панченко, А. Погрібний, О. Федотенко й інші одноставно вказують на багатоплановість стильових ознак творів "яскраво умовного стибу, насичених фольклорним, іноді фантастичним елементом, який іде від казки, легенди, сказання, здебільшого пронизаних гумором" [6, с. 137], позначених "неосяжністю сюжетного часу, несподіваним переплетенням різних стилістичних шарів – лірики, гротеску, патетики, іронії" [7, с. 142] і мотивованих прагненням пізнати в реальній дійсності ті явища, які не піддаються художньому інтерпретуванню вже відомими засобами [3, с. 124]. Така складна система когнітивних та емотивних еталонів у химерних текстах релевантно представлена вербальними засобами, передусім лексико-фразеологічними.

Потреба літературної компенсації просторіччя, яке втрачалося в умовах ідеологічно-політичного пресу, намагання протиставити багатство загальнонародної мови штампованій мові соцреалізму [5, с. 32], прагнення зберегти національно-культурне обличчя українців, обстояти мистецьку позицію [10, с. 23] спонукали звернутися до химерного роману і Євгена Гуцала. Для його "Позиченого чоловіка" також показові нетрадиційність сюжетної схеми, іронічно-бурлескна манера оповіді, збагачення художнього мислення міфологізованими образами, фольклорною орнаментикою, використання умовних форм ексцентричності, завдяки чому спосіб зображення набуває ігрового характеру. Естетично обумовлена стильовою домінантою химерності образна система інтегрує різні мовні параметри – від експресивних лексичних одиниць до ритміко-синтаксичних структур. Та провідну роль у системі гротескного текстотворення, на наш погляд, відведено фразеології. Тому в цій статті ставимо за мету проаналізувати механізми експлікації стильової домінанти химерності фразеологічними засобами мови на матеріалі роману Є. Гуцала "Позичений чоловік".

Заявлена у творі природність актуалізації багатих фразеологічних ресурсів мови закономірна, адже саме вона формує "ціннісно-онтологічне поле персонажа-наратора" [4, с. 7]. Організована за химерними законами мова – це свого роду відбиток картини світу героя – Хоми Прищепи, мотиватор його поведінки та вчинків, що той добре усвідомлює: *... людський розум – интересна бестія, так і прагне гри* [2, с. 153]; *Лише хочу належно пошанувати язика – свого владику й повелителя, бо то ж він розповідав, що хотів, а рука моя тільки пером водила, та й годі* [2, с. 449–450]. Принцип саморозвитку тексту за законами каламбуру, показового для неби-

лиць та анекдотів, зумовив обростання кумедної побутової теми позички чоловіка гротескною метафорою, яка народжується в химерній свідомості оповідача.

Текстотвірна роль фразеологізмів у досліджуваному художньому мовленні продемонстрована різними способами їх актуалізації. Але навіть традиційне вживання стійких зворотів без зміни їх структури й семантики спрямоване на формування системи концептуально значущих для автора, комунікативно й естетично зумовлених стильовою нормою химерності принципів організації тексту. Окрім експлікації фактуальної та концептуальної інформації, фразеологізм постає яскравим засобом характеристики й оцінки, вираження образного бачення, репрезентантом розмовності, гумористичного колориту, скажімо: *Звісно, тій, що води з її лиця не пити, ще якось і пасувало б таке прізвище, а от красуні, на яку всі заглядаються?! [2, с. 149]; А ми ж бо гадали, що вона смаленого дуба плете [2, с. 172]; І почала вона балакати-голосити сім мішків гречаного Гаврила [2, с. 204].* Упадає в око авторська орієнтація на вибірковість фразеологічного матеріалу, викликана потребою включення його в естетично гомогенну художню систему: смакуючи словом, його відтінками, письменник зупиняється на виразно розмовно маркованих одиницях – носіях сміху.

Особливе світобачення в рамках стильової системи химерності частіше диктує креативний підхід до вживання фразеологізмів, тому основна маса цих одиниць зазнає модифікацій. Безсумнівно, мовлення роману продуктивно представлене всіма видами семантичних і структурно-семантичних зрушень, та найбільший інтерес у контексті стильової домінанти химерності становлять семантична трансформація, подвійна актуалізація, розгорнута фразеологічна метафора, алюзія і поширення компонентного складу, здатні спрямовувати текстотвірний вектор, на психокогнітивному рівні інтегрувати реальний та ірреальний світи.

Мовній грі за принципом незвичності підпорядкована власне семантична модифікація, пов'язана зі зміною сфери обов'язкового оточення, яка демонструє різний ступінь відхилення від узуального значення. Так, в авторському фрагменті "... усмішка розкошувала на її обличчі, як вареник у маслі" [2, с. 197] разом з оновленням обов'язкового оточення (*жити* → *розкошувати*) освіжається мотиваційний образ фразеологізму, узуальне значення "дуже добре, безтурботно або заможнo" [11, с. 67] змінюється на оказіональне

"широко, відверто, впевнено, тривало". Інтенсифікації виражального ефекту сприяє включення власне семантичної модифікації в ампліфікаційний ряд псевдосинонімічних фразеологізмів, коли мовець уважає їх такими, наділяючи нетрадиційними значеннями: *Щось і мене повело-покрутило так, щоб я не прямо сказав, що схожий на гриб, а висловився через пень-колоду, через дорогу навприсядки, з допомогою семи мішків гречаної вовни, та й ті неповні* [2, с. 153]. У мовній системі фразеологізм *через пень-колоду* відомий зі значенням "недбало, як-небудь, не так як треба" [11, с. 611], за аналогією до цього значення герой нанизує каламбурні звороти, яким подібна семантика й заявлене обов'язкове оточення не властиві: фразеологізм *через дорогу навприсядки* вживається зі словами *родич, рідня*, характеризуючи їх як "дуже далекий або зовсім ніякий" [11, с. 521]; жартівливий стійкий вислів *сім мішків гречаної вовни* [*та всі неповні*] при словах *наговорити, наплести* означає "багато зайвого, безглузкого" [11, с. 809]. Авторський прийом організації мовлення за алогічним асоціативним принципом демонструє підкреслену химерність і багатство форм вияву народного гумору.

Продуктивним репрезентантом мовної гри постає подвійна актуалізація. Цілеспрямоване моделювання текстового оточення, за якого синтаксично вільне значення сприймається адресатом мовлення паралельно з фразеологічним, створюючи подвійний семантичний план, передбачає формування стилістичного ефекту ексцентричності, неочікуваності, стирання меж між реальним та ірреальним, напр.: *Мартоха десь по хатах гасала, щоб поклямцати язиком, наче терницею, орудувала тим язиком так, як гайдамака ножем, то я вже сам води зогрів, шию собі намилув і спину натер* [2, с. 177]. За такої повної подвійної актуалізації, де обігруванню піддається весь фразеологізм, який має генетичний прототип у вільному вжитку, читач проводить асоціацію між реальною фізичною дією та відомою усталеною структурою (пор.: *намилити шию* "покарати кого-небудь за якусь провину; виразивши незадоволення, добре вилаяти кого-небудь" [11, с. 529]) і, натрапивши на когнітивну двоплановість, розцінює цей каламбур як черговий механізм гротеску.

Розширює арсенал прийомів семантичного переключення механізм часткової подвійної актуалізації, яка охоплює ті ідіоми, що не мають генетичного прототипу серед вільних словосполучень [1, с. 89–90], напр.: *З цієї причини іноді й мусиш, як мовиться, пришивати кобилі хвіст, хоч у кобили і свій довгий...* [2, с. 316]. Порушуючи предметно-логічну дистрибуцію, мовець актуалізує в

подальшому синтагматичному ланцюгу компоненти *кобила*, *хвіст* у вільному значенні. Ефектом від подібного руйнування узуальної структури в заданому контекстуальному оточенні є моделювання "кількох світів у координатах одного буття" [3, с. 103]. Цей спосіб актуалізації звороту веде до нівелювання принципу антиципації, адже читач налаштований на сприйняття фразеологічного значення виразу й не передбачає буквалізації змісту, проте ефект марного очікування стає своєрідною тенденцією в системі химерного викладу інформації, ключовим прийомом, що створює змістово й естетично значущі ланки тексту.

Часто подвійна актуалізація ускладнюється низкою інших стилістичних прийомів, що в комплексі забезпечують детерміновану гротеском схильність мови роману до смислових парадоксів. Розгортання химерного словесно-художнього образу на основі буквалізації значень компонентів фразеологізму *вішати всіх собак* ("звалювати вину на когось, безпідставно звинувачувати когось у чому-небудь, обмовляючи" [11, с. 134]), лексичної субституції та повтору простежуємо на такому прикладі з роману "Позичений чоловік": *Вже, здавалось, усіх собак почеплено, вже б можна і стомитись, а нечиста сила в образі яблунівського листоноші Федора Горбатюка ніяк, холера ясна, не стомлювалась, а в нелюдському натхненні та захопленні чіпляла собак і чіпляла, вішала собак і вішала!.. <...> Тут якесь шолудиве щеня забігло в двір і ну лащитись до мене. Ну, думаю, саме прибігло вішатись на мені, та взяв пугу, та тією пугою й нагнав* [2, с. 383]. Домінантний механізм подвійної актуалізації базується на зіставленні фразеологічного значення з мотивувальною ситуацією і переключенні планів.

Гумористично-пародійний колорит химерності в романі Є. Гуцала активно продукує розгорнута фразеологічна метафора – структурно-семантичне зрушення, що передбачає довільний розвиток закладеного у звороті метафоричного образу [1, с. 128]. На основі порушення предметно-логічних зв'язків унаслідок асоціацій за подібністю, функцією чи суміжністю виникають нові художні образи, позначені тяжінням до химерного, скоригованого фольклорною моделлю мовомислення. Завдяки розгорнутій метафорі моделюються фрагменти нової картину світу з показовим зміщенням часо-просторових і причиново-наслідкових уявлень, зооморфними та міфологічно-гіперболічними перетвореннями, скажімо: *Дармограїха реготала! Рот її розтягнувся від вуха до вуха, наче вірвовка, на якій сушать випране шмаття, й тепер на вірвовці її губів суши-*

лися зуби – великі й білі, як зубці часнику. А за зубцями часнику сікався й сікався гавкучим цуциком язик, причому **цуциком зінської породи** [2, с. 405]. Контекстуальна дефразеологізація, за якої письменник штучно створює для звороту *сушити зуби* "сміятися, посміхатися" [11, с. 871] буквальний план, є вдалим засобом репрезентації синтезу реального й умовно-фантастичного, пов'язаного з алогічною мовою небилиць. Експресивне препозиційне розгортання метафоричного образу щодо звороту *зінське щеня* "пащекуватий, уїдлиий, злий" (з усного мовлення) підсилене прийомом фразеологічного натяку.

Художня умовність, сформована гармонійним комплексом розгорнутої фразеологічної метафори, редукції та градації, проглядає і в такій характеристиці героїні: *Любить-бо моя Мартоха **зрїти зуби на сонці**, якби могла, то свою балачку сороці на хвості пов'язала б, щоб **сорока розносила*** [2, с. 159], де семантика звороту *зрїти зуби на сонці* "займатися несуттєвими розмовами, відпочиваючи в теплу пору року надворі, поза приміщенням" [11, с. 198] підсилюється переосмисленням стійкої мовної структури й образним метафоричним розгортанням на основі скороченого за компонентним складом фразеологізму [*як (мов, ніби і т. ін.)*] *сорока на хвості розносить* "швидко поширюються якісь чутки" [11, с. 844].

Креативне використання фразеологічних ресурсів мови, спрямоване на естетичні та прагматичні орієнтири химерності, забезпечує алюзія, чи фразеологічний натяк, – структурно-семантична модифікація, за якої в тексті використовується лише зміст або загальний образ стійкого звороту, а його самого немає [1, с. 60]. Такі логічно-образні зв'язки виразно проглядають у багатьох фрагментах роману, напр.: *Над обійстям, над верхами дерев, над головами людського натовпу снували **сороки** – одні прилітали, другі відлітали. І в кожній **на хвості** можна було помітити ту **нову вістку** з виїзного засідання товариського суду, – з цими вістями **сороки квапились у білий світ**, щоб по сусідніх селах, по всьому району знали, що чинять із Хомою Прищелою* [2, с. 392]. Трансформований образ уже розглянутого попередньо фразеологізму *ніби* живе своїм життям, розгортає подієвий план, але генетичні зв'язки з традиційним фразеологічним значенням – мотиватори нових образів – не дають розпастися цій єдності, інтегрують новий контекст.

Потужний експресивний ефект постає від фразеологічного натяку у випадках актуалізації компонентів, які мають лише фразеологічно зв'язані значення. Скажімо, слово *теревені* будь-який носій

мови однозначно асоціює тільки зі словом *правити* чи його синонімом, на що й розраховує автор: – *Я Одарки не боюсь, циганський піт не пройма, та нащо нам її теревені, правда?* [2, с. 165] (пор.: *теревені правити (гнути, розводити, розпускати, точити, городити, плести, ліпити)* "говорити дурниці, нісенітниці; розмовляти про щось другорядне, незначне, дріб'язкове, марнуючи час" [11, с. 687]). Таке вживання вносить корекцію у фразеологічне значення: акцент переміщується з процесу на його результат.

У пошуку нових комічних форм у народнорозмовному дусі письменник експериментує із цілеспрямованими порушеннями узуальних структурно-семантичних характеристик фразеологізмів. Скажімо, ось які комунікативно зумовлені пропозиції щодо звороту *скакати (вскакувати) в гречку* "зраджувати дружину (чоловіка); мати нешлюбні зв'язки" [11, с. 813] фіксуємо в тексті роману: **В чужу гречку завжди кортить ускочити, а тут сама гречка до тебе напрошується, і ту гречку звати Одаркою Дармограіхою – не з останніх вона молодиць у нашій Яблунівці!** [2, с. 161]; **Але ще дужче, либонь, від таких обурених жінок перепадає отим хтивим перелюбницям, що до своєї гречки підпускають не одного капосного баранчика** [2, с. 164]; **Та нащо йому була потрібна чужа гречка, коли моєї мав доста, молотив щоночі, аж упрівав...** [2, с. 222]. Перший приклад демонструє розгорнуту метафору, інші – фразеологічний натяк, але обидва шляхи створення структурно-семантичних аномалій розвинуті на тій самій дериваційній базі й однаковою мірою органічно вплітаються в ідіосистему тесту, вибудовуючи химерну картину світу. На основі традиційного фразеологізму Є. Гуцало створює деформований, але впізнаваний образ *чужої гречки*, який стає ключовим у романі.

Уписуванню фразеологізму в контекст химерної прози сприяє авторська конкретизація його додатковим компонентом, що частково дефразеологізує одиницю й водночас ставить її в сильну смислову позицію, акцентує образ, напр.: **Але таким гульвісам-джигунам завжди від своїх жінок перепадало на добрячі волоські горіхи** [2, с. 164] (пор.: *перепадати на горіхи* "діставати покарання" [11, с. 620]). Функціонально-прагматичний ефект від такого поширення складу звороту очевидний: оновлюється й увиразнюється внутрішня форма, а отже, й образ, підсилюється ексцентричність, чого вимагає стильова норма химерної прози. Стилєтвірна експресивна гра виявляється в авторській майстерності підкреслювати різні грані створеного образу контекстно-актуальними нароженнями.

Художня естетика химерності проглядає у випадках індивідуально-авторської заміни фразеологічного компонента синонімічним, антонімічним, метонімічним, близьким або віддаленим за змістом субститутом, адже при цьому зазвичай актуалізується конотація розмовності, принагідно мовець ситуатизує та індивідуалізує висловлювання, напр.: – *Ой, не дивись на мене, мов кіт на каганець, не дивись!* [2, с. 173]. Субституція узуального компонента тематично віддаленим (пор.: *дивитися, як (мов) кіт на сало*) змінює семантичний вектор звороту з "дивитися ласо або заздрісно" [8, т. 9, с. 18] на "дивитися здивовано, з нерозумінням". Очевидне згущення образності помічаємо у випадках багатокомпонентної лексичної заміни, підхопленої поширенням структури й розгорнутою метафорою, унаслідок чого фразеологічний образ переростає в казково-ефемерний мікросюжет, як-от: *Старий за примовками за пазуху не ліз, по кишнях долонями не шастав – ці примовки самі горобцями зривались із його вуст і цвірінчали за нашим столом так, що у вухах ляцало* [2, с. 254] (пор.: *за словом до кишені не лізти* "бути дотепним і метким у розмові" [11, с. 435]).

Виразного естетичного й зображального ефекту автор досягає контамінуванням фразеологізмів, подібних структурно й/або семантично, скажімо: – *Щось ви, Хомо Хомовичу, здається, приплітаєте коляду, щоб дали капусту!*" [2, с. 269], де в народнорозмовному дусі поєднані компоненти відомих каламбурів *наздогад буряків [щоб дали капусту]* "роблячи натяк на щось одне, мати на увазі щось інше" [11, с. 524] і *плетти банелюки (плетеники і т. ін.)* "говорити щось пусте, неістотне" [11, с. 645] або *плетти сухого (смаленого) дуба* "говорити дурниці, нісенітниці, обдурюючи кого-небудь" [11, с. 646]. Оказіональна інтеграція стала можливою на основі спільних семантичних показників способу й сутності говоріння. Безумовно, такий мовно-естетична прийом, як і всі розглянуті попередньо, спрямований передусім на забезпечення комічного колориту й набуває значущості в складі цілої змістової і мовної систем химерного тексту. Гротеск як зовнішній текстоутворювальний чинник генерує ускладнення актуалізації фразеологічних одиниць кількома видами семантичних і/або структурно-семантичних модифікацій, наприклад, вільне вживання компонентів звороту як вияв алюзії, контамінацію і субституцію: ... *якийсь я тут зайвий, як отой славнозвісний Марко, котрий, як пригадуєте, вчасно не вигулькнув із конопель, а так і зостається сидіти, засекачений, у коноплях* [2, с. 242] (пор.: *як (мов, ніби) Марко з пасльону* "раптово,

несподівано, недоречно" [11, с. 464] і *вискочити (вистрибнути) як Пилип (Кузьма) з конопель* "недоречно, недоладно або невчасно сказати що-небудь чи виступити з чимсь" [11, с. 104]).

Акцентування образного, емотивного й оцінно-модального гротескного плану пов'язане в Є. Гуцала з принципом надмірності в актуалізації фразеологічних засобів. Зокрема, інтенсифікації експресивності від прийому нарощення структурних компонентів фразеологізму сприяє варіативний повтор та ампліфікація модифікованих одиниць, як-от: *Отож, значить, набачившись за те літо й за ту осінь не тільки смалених зайців, а й смалених сов, нахапавшись усіляких стусанів долі не тільки в спину, а й у зуби, побувши на коні й під конем, пізнавши, почім ківш лиха, я нетерпляче очікував, коли вже, нарешті, розпрощаюся з Одаркою Дармограїхою* [2, с. 302]. Цілеспрямованим сплавом розкутого слововживання, що переростає в алогічну мовну гру, асоціативного багатства й насолоди від смакування мовленим письменник формує ексцентричний стиль індивідуального мовлення, який уможлиблює передання оптимістичного й водночас іронічного світобачення героїв – носіїв українського менталітету.

Отже, актуалізовані в романі Є. Гуцала "Позичений чоловік" фразеологізми постають важливим текстотвірним засобом, що репрезентує стильову домінанту химерності. Динамічне їх уживання, заявлене авторськими модифікаціями та прийомами ампліфікації і градації, забезпечує широкий простір для створення образності, експресивності, алогічної мовної гри, експлікації асоціативних, у тому числі й інтертекстуальних, зв'язків, багатоплощинного сприйняття вербальних знаків, що сприяє моделюванню умовно-фантастичної картини світу, формуванню химерно зорієнтованої смислової рамки тексту й сміхового ефекту.

Література

1. Білоноженко В. М. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів / В. М. Білоноженко, І. С. Гнатюк. – К. : Наукова думка, 1989. – 156 с.
2. Гуцало Євген. Твори : в 5 т. / Євген Гуцало. – К. : Дніпро, 1997. Т. 3 : Повісті, роман. – 1997. – 461 с.
3. Ковальчук О. Г. Український повоєнний роман: проблеми жанрового розвитку : навч. посіб. / О. Г. Ковальчук. – К. : Вища школа, 1992. – 174 с.
4. Лавринович Л. Б. Українська химерна проза в аспекті постмодернізму (на прикладі роману Є. Гуцала "Позичений чоловік") / Л. Б. Лавринович // Терміносистеми сучасного літературознавства: досвід розробки і

проблеми / наук. ред. Р. Т. Гром'як. – Тернопіль : Вид-во Тернопільського НПУ ім. Володимира Гнатюка, 2006. – С. 269–280.

5. Масенко Л. Т. Химерна проза як традиційна мовностильова течія української літератури / Л. Т. Масенко // Мовознавство. – 1991. – № 1. – С. 26–33.

6. Новиченко Л. Стильові складники багатства сучасної прози / Л. Новиченко // Дніпро. – 1981. – № 7. – С. 135–144.

7. Панченко В. Реальність розмаїття / В. Панченко // Дніпро. – 1981. – № 6. – С. 137–143.

8. Словник української мови : в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1970–1980.

9. Ставицька Леся. Стильова норма українського символізму / Леся Ставицька // Мовознавство. – 1998. – № 6. – С. 35–40.

10. Федотенко О. В. Інтерпретація українського химерного роману другої половини ХХ століття в літературознавчому дискурсі: жанрово-стильовий аспект / О. В. Федотенко // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки. – 2013. – № 4 (2). – С. 20–30.

11. Фразеологічний словник української мови : в 2 кн. / уклад. В. М. Білоноженко та ін. – К. : Наукова думка, 1993.